

și greu de urmărit. De asemenea, sunt evitați acei termeni dogmatici, bisericești, pe care multă lume nu îi cunoaște sau nu îi înțelege.

Ar fi fost necesară și o comparație între relația stat-biserică în Republica Populară Română și relația stat-biserică din alte țări asemănătoare în aceeași perioadă, însă probabil aceasta va fi un subiect al altei lucrări aparținând aceleiași autoare.

Referințe:

- Banu, Florian (2016), *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948-1989)*, București: Corint.
- Dură, Ioan (1990) *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist (1945-1989)*, București.
- *** PNM (2019), *Patriarhul Nicodim Munteanu. Un mărturisitor al luminii în vremuri întunecate*, București: Editura Basilica.
- MRC (1995): *Memoriile regelui Carol I al României*, ediție îngrijită de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, (ediția a II-a), vol. I.
- Păcurariu, Mircea (1990-1991) *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, (3 vol.) București: Institutul Biblic și de Misiune al BOR.
- Stan, George (2006) *Părintele Patriarh Justinian Marina*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005.
- Vasile, Cristian (2005) *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist*, București: Curtea Veche.

Florin PASCARU

Vlad PAȘCA-OPRIȘIU, „Cincinalu-n patru ani și jumătate” (1971-1975). Nicolae Ceaușescu și economia României socialiste, de la tentații tehnocratice la primatul politicului, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2020, 261 p.

Volumul de față reprezintă rezultatul cercetărilor întreprinse de Vlad Pașca-Oprișiu în perioada studiilor doctorale, desfășurate în cadrul Școlii Doctorale de Istorie a Universității din București. Reconstituirea unui plan cincinal comunist presupune atât o viziune holistică asupra societății, cât și cunoștințe în domenii teoretice complexe cum ar fi, spre exemplu, macroeconomia.

Motivația cercetării rezidă în dorința de a „demasca sofismele și argumentele morale”, raționamente mult mai prezente în dezbaterile din spațiul public românesc despre economia națională în perioada regimului comunist, în detrimentul argumentelor „științifice, cantitative sau cliometrice”. Astfel de demersuri istoriografice reprezintă, după cum apreciază și autorul, un paliativ adecvat pentru discursul nostalgic și apologetic, în special cu privire la realizările perioadei ceaușiste.

Autorul evidențiază importanța cincinalului 1971-1975 prin mai multe argumente (p. 12, 13). În primul rând, acesta a fost primul în care Nicolae Ceaușescu s-a implicat de o manieră decisivă după ce a preluat puterea, în 1965. În cazul cincinalului 1966-1970, liniile directoare fuseseră deja trasate în momentul alegerii lui Ceaușescu în fruntea PMR/PCR, acesta optând pentru o poziționare precaută, care să îi permită să se concentreze pe consolidarea internă a puterii în partid și stat.

În al doilea rând, intervalul 1971-1975 se suprapune cu debutul înghețului ideologic și lansării cultului personalității lui Ceaușescu. Proiectarea acestui cincinal s-a suprapus cu o perioadă în care liderul PCR a reușit să își consolideze puterea printr-o abordare abilă a jocurilor de culise. Acest proces a condus la o „deconectare” a statului român de la linia reformelor economice aplicată similar de restul statelor est-europene.

Nu în ultimul rând, autorul aduce argumentul existenței unui „voluntarism economic ideologizant”, care poate fi cuantificat cel mai ușor prin sintagma „cincinalu-n patru ani și jumătate”. Din acest punct de vedere, cincinalul 1971-1975 se distinge față de planurile similare anterioare.

Lucrarea este împărțită în trei mari capitole. Primul este dedicat conducerii de stat și de partid (*Decidenții*), vizând atât perspectiva politică, cât și perspectiva tehnocrată. Al doilea capitol (*O nouă conducere, același sistem*) dezvoltă modul în care, în ciuda alegerii unei noi conduceri a PMR/PCR după dispariția lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, sistemul s-a perpetuat, iar reformele economice au fost, mai degrabă, adoptate la nivel declarativ, dacă ar fi să judecăm după rezultatul acestora. Ultimul capitol (*Avatarurile planului cincinal 1971-1975. De la configurare la realizări*) este dedicat unei analize aplicate asupra planului cincinal, pornind de la profilul socio-economic al României de dinainte de 1971. Acesta parcurge etapele elaborării planului, pentru a încheia cu rezultatele obținute, puse în oglinda obiectivelor asumate. Capitolul conține și o detaliere a celor mai semnificative problemele de implementare ale acestui plan.

Prima parte a volumului reprezintă o incursiune în primii ani ai regimului Ceaușescu. Autorul pornește de la un cadru teoretic valabil pentru majoritatea regimurilor comuniste, enunțând câteva premise generale. Ulterior, acesta își îndreaptă atenția spre modificările produse în cercul puterii odată cu moartea lui Gheorghiu-Dej. Sunt prezentate, printre altele, nu numai procesul de remaniere guvernamentală, ci și evoluția partidului și statului sub conducerea lui Nicolae Ceaușescu până în 1974. Activitatea și organizarea Comitetului de Stat al Planificării este analizată în detaliu, fiind unul dintre organismele de bază în elaborarea planurilor cincinale. Pentru a înțelege modalitatea în care Ceaușescu a început să își exercite primatul în problemele economice ale României, este urmărit modul în care treptat, prerogativele Consiliului de Miniștri, condus de Ion Gheorghe Maurer, au fost demantelate.

Subcapitolul dedicat tehnocraților și cadrelor primilor ani ai regimului ceaușist vine în sprijinul înțelegerii modului în care colectivele dedicate planificării cincinale au funcționat, respectiv care a fost balanța între decizie politică și raționament științific. Vlad Pașca face distincția între tehnocrați și experți roșii, formulând două postulate cu privire la relația dintre administrația guvernamentală și partid într-un sistem socialist matur. Autorul aduce în discuție o „alianță” tacită între elitele politice și cele profesionale, întrucât reprezentanții celei de-a doua categorii au căutat să își consolideze statutul, ulterior cooptării în cercurile decizionale de la începutul anilor 1960. Prin urmare, procesul de recrutare în partid a acestei elite profesionale a devenit unul banal, apartenența la PCR devenind una generalizată în cadrul

intelectualilor. Epilogul acestui capitol sintetizează modul în care Nicolae Ceaușescu a reușit să concentreze puterea în stat prin intermediul partidului.

Cel de-al doilea capitol se concentrează pe modul în care s-au realizat reformele economice de la începutul regimului ceaușist, enunțate începând cu Conferința Națională a PCR din 7-8 decembrie 1967. Sunt analizate atât principalele direcții ale noului tip de management propus de partid, precum comitetele de direcție, cât și procesul de pregătire a cadrelor de conducere. Sugestivă din acest punct de vedere a fost activitatea Centrului de perfecționare a pregătirii cadrelor de conducere din întreprinderi (CEPECA), care a început de la premise extrem de optimiste în septembrie 1967. CEPECA a rezultat în urma unor discuții cu reprezentanții Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și ai Biroului Internațional al Muncii, însă, pe măsură ce implicarea conducerii de partid a crescut considerabil în controlul economiei, CEPECA a devenit parte integrantă din Academia „Ștefan Gheorghiu”, suferind un proces intens de politicizare. Capitolul prezintă și cele mai importante evoluții ale comerțului exterior până în 1975. Epilogul însumează motivele pentru care autorul apreciază reformele din acea perioadă ca fiind lipsite de substanță.

Ultimul capitol debutează cu detalierea contextului socio-economic de dinainte de 1970. Vlad Pașca analizează nivelurile de dezvoltare economică ale unor state europene, cu precădere din est, pornind de la indicatori precum PIB/capita sau consumul mediu pentru diferite tipuri de mărfuri. Înainte de a intra în examinarea realizărilor planului cincinal 1971-1975, sunt însumate principalele etape ale elaborării planului. Sunt prezentate, printre altele, studiile care au stat la baza elaborării programului, principiile acestuia și este caracterizat procesul care a condus la finalizarea planului. Autorul a optat atât pentru o perspectivă cronologică, cât și pentru analize sectoriale, în încercarea de a face cât mai ușoară parcurgerea volumului. Parte din capitol este dedicată evoluției comerțului cu diferite state de pe mapamond, balanțele economice fiind însoțite de explicații privind politica externă și vizitele subsecvente ale lui Nicolae Ceaușescu.

În cadrul acestui capitol sunt descrise succint principalele evoluții ale unor domenii de importanță majoră, precum industria grea, energetică sau agricultură. Un subcapitol este dedicat și nivelului de trai. Fiecare subcapitol prezintă cele mai importante realizări, reliefând, totodată, și nereușitele unde este cazul. Spre exemplu, Pașca evidențiază principalele realizări în domeniul hidroenergetic, uneori chiar prin comparație cu realizările planurilor anterioare (sugestiv fiind exemplul complexului Bicaz). Totodată, sunt prezentate și explicate și principalele nerealizări, precum cea a colaborării româno-bulgare privind construirea unei hidrocentrale pe Dunăre. De asemenea, autorul prezintă și principalele demersuri realizate de România în perioada de dinainte și în timpul cincinalului analizat, cu privire la dezvoltarea unei centrale nucleare-electrice.

Autorul descrie cincinalul 1971-1975 drept o „întoarcere la mobilizarea de tip stalinist”, prezentând însă doar circuitul politic care ar fi condus la „cincinalul-n patru ani și jumătate. Modul în care a recepționat populația acest îndemn este slab reprezentat în volum, fiind omise aproape în totalitate mecanismele de propagandă utilizate. În final, Vlad Pașca realizează un bilanț al eficienței planului cincinal,

determinând o serie de factori ai subperformanței în raport cu planul adoptat, printre care: ingerințele politice, importanța covârșitoare a planurilor anuale, întârzierile, vulnerabilitatea în raport cu fluctuațiile piețelor externe sau problemele în lanțul de aprovizionare.

„Cincinalu-n patru ani și jumătate” se evidențiază prin cel puțin două elemente. În primul rând, este vorba despre o fundamentare teoretică comprehensivă a ipotezelor lansate de autor. În al doilea rând, volumul conține un set impresionant de date în ceea ce privește dinamica principalelor dimensiuni de dezvoltare cuprinse în planul cincinal. Autorul reușește să reconstituie un rezumat extensiv al perioadei studiate, reprezentând un model demn de replicat și în cazul altor planuri cincinale. Pornind de la evocarea inițială a autorului cu privire la discursul nostalgic cu privire la economia românească în perioada ceaușistă, eforturile autorului merită a fi completate cu alte surse documentare pentru a aprofunda particularitățile acestui cincinal în conștiința populației. De asemenea, noi cercetări arhivistice vor putea completa seturile de date utilizate de autor. Acestea ar putea fi interpretate într-o manieră extensivă, prin intercorelarea lor. Vlad Pașca-Oprișiu a demonstrat, prin acest volum, cât de necesare ar fi lucrări similare în istoriografia română, precum și importanța aplecării tot mai multor istorici către abordări de tip cliometric.

Ștefan-Marius DEACONU

Claudia-Florentina DOBRE (editor), *Eroine neștiute. Viața cotidiană a femeilor în perioada comunistă în Polonia România și RDG. Studii de caz, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2020, 329 p.*

Editura „Cetatea de Scaun” ne propune o carte cu un subiect foarte interesant, viața cotidiană a femeilor în perioada comunistă. Realizarea cărții este rezultatul unei colaborări internaționale, autoarele fiind din Polonia și România: Bernadette Jonda, sociolog, cercetătoare la Institutul de Arheologie și Etnologie al Academiei Poloneze de Știință, Izabela Skórzyńska, profesor universitar în cadrul Institutului de Istorie al Universității Adam Mickiewicz din Poznań, Ana Wachowiak, sociolog, profesor la Universitatea de Științe ale Vieții din Varșovia, iar din România Claudia-Florentina Dobre, cercetătoare la Institutul de Istorie N. Iorga din București, care este și editor al cărții.

Cartea are 329 de pagini și este împărțită în 3 părți, fiecare parte având mai multe capitole. Scopul cărții este acela de a „pune în evidență cotidianul feminin în Polonia, România și fosta Republică Democrată Germană de la instaurarea comunismului și până la prăbușirea acestui regim în 1989” (p. 11), concentrându-se pe elementele comune, fără a ignora diferențele, atunci când acestea apar. Cele trei țări sunt considerate, fiecare în parte, paradigmatică pentru un model de funcționare a comunismului: Polonia care a acceptat greu comunismul, la extrema cealaltă R.D.G.-ul care „s-a apropiat cel mai mult de societatea ideală comunistă”(f. 13), iar România undeva la mijloc, între cele două.